

**ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ВИДІВ ТА НАПРЯМІВ
ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ**

Досліджено ступінь розробки питання класифікації видів економічного аналізу в спеціалізованій науковій та навчальній літературі різних періодів часу, узагальнено ознаки, за якими автори виділяють види та напрями економічного аналізу; запропоновано авторський підхід до систематизації основних видів економічного аналізу

Постановка проблеми. Економічний аналіз як прикладна функціональна наука є системою спеціальних знань, тобто цілісним формуванням (утворенням), що має свій предмет пізнання та методи дослідження. Разом з тим, будучи багатогранною наукою, цільовим спрямуванням економічного аналізу є дослідження різноманітних економічних явищ та процесів, причинно-наслідкових зв'язків та чинників їх розвитку, формування адекватної методології їх вивчення задля отримання нового якісно змістовного знання, що зумовлює необхідність виділення певних видів, напрямів економічного аналізу, обґрунтування їх класифікації.

У сучасній аналітичній думці все частіше застосовуються такі види аналізу, як фінансовий аналіз, управлінський аналіз, діагностичний аналіз, ситуаційний аналіз, технічний аналіз, фундаментальний аналіз тощо. Така ситуація може бути зумовлена практичною потребою, новими напрямами розвитку науки або невдалим перенесенням західних теорій, неправильним перекладом іншомовних, як правило англійських, термінів чи як результат штучно вигаданих напрямів. За влучним висловом відомого російського аналітика В.В. Ковальова, "... наша країна є напевне чемпіоном світу з вигадання різних видів аналізу щодо економіки; перерахуємо окремі з них: політико-економічний, конкретно-економічний, управлінський, міжгосподарський, функціонально-економічний та інші" [9, с. 84]. А якщо додати ще багатогранність (багатоаспектність) тлумачення самого поняття "економічний аналіз", зокрема як виведення економічних закономірностей із відповідних фактів економічної дійсності, розкладання економіки на окремі частини, які називають економічними категоріями, та їх аналіз, тобто фактично як синоніма терміну "сучасна економічна теорія" розглядають ще й такі види економічного аналізу [23, с. 188-189]: сутнісний аналіз, кон'юнктурний аналіз, історичний аналіз, мотиваційний аналіз; функціональний аналіз. Така ситуація зумовлена специфікою самого поняття "аналіз", його загально філософського розуміння, універсальністю та тлумаченням у окремих випадках як синоніма поняття "дослідження". З іншого боку, цілком закономірним є поява нових та розвиток існуючих видів і напрямів економічного аналізу, враховуючи інституційні зміни. Об'єктивні процеси розвитку продуктивних сил суспільства спричиняють формування нових, більш складних процесів управління економічними, соціальними, екологічними та іншими процесами суб'єктів різних рівнів. Існуючі методи управління для забезпечення ефективної та суспільно корисної діяльності підприємств повинні бути пристосовані до зміненого зовнішнього середовища. Все це в свою чергу, викликає необхідність формування нової концепції розвитку економічного аналізу, яка забезпечуватиме інформаційні потреби як державних інституцій (насамперед, формування стратегії і тактики забезпечення економічної незалежності та національної безпеки), так і менеджменту, власників та працівників окремого суб'єкта господарювання. При трансформації економіки відбувається розширення складу досліджуваних об'єктів аналітичної науки (нова соціально-економічна формація призводить до виникнення нових продуктів, принципової зміни та формування нових процесів (технологічних, інформаційних), зміни основних виробничих ресурсів,

внаслідок чого виникають нові об'єкти управління і відповідно аналітичні об'єкти), суб'єктів (посилюється роль та значення глобальних суб'єктів господарювання), виконуваних завдань, технічних прийомів і відповідно напрямів та видів економічного аналізу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питання, пов'язані із класифікацією економічного аналізу, розглядаються у більшості праць вітчизняних авторів, дослідників країн СНД та зарубіжних вчених. У всіх класичних підручниках і навчальних посібниках питання характеристики основних видів та напрямів економічного аналізу виділено або окремим пунктом, або темами (видання М.І. Баканова, С.Б. Барнгольц, Ф.Ф. Бутинця, М.А. Вахрушиної, В.В. Ковальова, І.Д. Лазаришиної, М.В. Мельник, Є.В. Мниха, Г.В. Савицької, Н.Н. Сєлезьової, О.В. Соловйової, Л.Н. Чечевичіної, М.Г. Чумаченка, А.Д. Шеремета та інших). У докторських дисертаціях українських вчених серед елементів наукової новизни є й такі, що пов'язані з характеристикою видів та напрямів економічного аналізу, їх класифікацією. А саме, у дисертаційних роботах Л.О. Примостки – класифіковано види аналізу банківської діяльності та визначено сукупність завдань для кожного з них; Т.М. Ковальчук – вперше теоретично обґрунтована типологія видів оперативного економічного аналізу, практичне використання яких забезпечить безперервне, системне вивчення об'єктів з метою вироблення ефективних управлінських рішень, І.Д. Лазаришиної – удосконалено тлумачення завдань, предмета, сутнісних характеристик видів економічного аналізу з метою активізації його функцій та можливостей в реалізації стратегій розвитку економіки на рівні підприємства.

Метою дослідження є обґрунтування авторського підходу до систематизації основних видів та напрямів економічного аналізу.

Викладення основного матеріалу дослідження. За результатами проведеного дослідження дійшли висновку про наявність значної кількості ознак, за якими здійснюють класифікацію економічного аналізу, існування ряду дискусійних та невирішених питань. Зокрема, відсутність системного підходу при розробці класифікації, використання таких понять, як вид, форма, напрям без урахування їх сутнісного наповнення, доцільність виділення окремих видів економічного аналізу, недотримання вимог при формуванні науково обґрунтованої класифікації. Практично кожний дослідник обґрунтовує власні підходи до вибору ознак класифікації, потребу виокремлення нових видів та напрямів, повністю або частково використовуючи нагромаджений досвід з цих питань. При цьому необхідно знати теоретичні основи класифікації. Адже нерозуміння їх призводить не тільки до некоректного використання деяких термінів та понять, але і до помилок при проведенні класифікації (загальні питання класифікації економічної інформації розкриті в авторській монографії [17, с. 303-310]), дотримання вимог до класифікації економічної інформації дає можливість сформувати науково обґрунтовані підходи до класифікації видів та напрямів економічного аналізу.

Розглянемо ступінь розробки питання, що досліджується. У економічній літературі наводиться чимало класифікацій, що мають певні відмінності. За монографіями, підручниками, навчальними та практичними посібниками (авторська монографія [17, Додаток К.1]) узагальнені ознаки, згідно з якими

автори виділяють види та напрями економічного аналізу. При цьому використано публікації за різні періоди, починаючи з першої половини ХХ ст. і до сьогодення часу. Різні суспільно-економічні умови, етапи розвитку аналітичної науки накладають свій відбиток і на актуальність окремих видів та напрямів економічного аналізу, окремі з них зникли з практики аналітичної роботи, інші – з'явилися зовсім недавно, але вся ця інформація дозволяє отримати обґрунтовані висновки, виявити відповідні закономірності, відмовитися від зайвої та недоцільної деталізації тощо. Розширену інформацію з аналізу літературних джерел щодо підходів до класифікації видів та напрямів економічного аналізу наведено в авторській монографії [17, Додатку К.1], за текстом представлені результати систематизації отриманих даних.

В процесі дослідження опрацьовано більше п'ятиста джерел, наведені кількісні дані використовуються виключно для підтвердження загальних тенденцій в розвитку різноманітних видів та напрямів економічного аналізу

Існують різні підходи до класифікації економічного аналізу із застосуванням різних класифікаційних ознак. Це зумовлено тим, що аналітичній обробці підлягає різноманітна за обсягом і змістом інформація про різні сторони діяльності, оцінку якої здійснюють різні групи користувачів відповідно до своїх потенційних інтересів. За результатами проведеного дослідження дійшли висновку, що для класифікації застосовують близько 43 ознак, що були систематизовані за близькістю змістовного наповнення у 15 основних груп, за якими виділяють більше як 200 видів та напрямів економічного аналізу. Більшість цих видів та напрямів ґрунтовно висвітлені в спеціалізованій літературі у розрізі змістовного наповнення, особливостей організації та методики здійснення. Відповідно, не ставлячи перед собою завдання розглянути та охарактеризувати всі існуючі на даний момент класифікації видів та напрямів економічного аналізу, зупинимось на таких, які є важливими, оригінальними або ті, які викликають дискусії у наукових колах.

Результати систематизації та порівняльного аналізу підходів дослідників щодо визначення переліку класифікаційних ознак економічного аналізу підтвердили, що основними ознаками є такі:

– переважна більшість дослідників проводить класифікацію за ознакою часу (інші назви – за часом проведення, часовим горизонтом). Традиційним є виділення за цією ознакою перспективного (попереднього), оперативного, поточного, наступного (ретроспективного, посмертного, оціночного) аналізу. При цьому на перших етапах розвитку аналітичної науки характерним був поділ економічного аналізу: 1) за періодичністю – на одноразовий та періодичний, який в свою чергу розподілявся на оперативний (поточний), ретроспективний (наступний) і перспективний [2, с. 58], 2) за вирішенням конкретних завдань – на попередній і наступний, що розподілявся на поточний (оперативний) та періодичний [6, с. 17]. У сучасних публікаціях превалює аргументація виділення часової ознаки відповідно до змісту основних функцій, що відображають часові етапи управління (зокрема, Є.В. Мних), роль у процесі управління (зокрема, М.І. Баканов, М.В. Мельник, А.Д. Шеремет). На початку ХХ ст. у вітчизняних публікаціях з'являється поняття "стратегічний аналіз", виокремлення якого обґрунтовується необхідністю аналітичного забезпечення системи стратегічного управління, мінімізації негативного впливу зовнішнього середовища на діяльність окремого суб'єкта господарювання. Особливості цільового спрямування, широта інформаційної бази, використання принципово інших способів та прийомів поряд з традиційними, необхідність залучення (поєднання) різноманітних аналітичних методик та видів економічного аналізу робить закономірним виділення стратегічного аналізу як окремого напрямку. Оригінальною є позиція, висвітлена у працях А.В. Калини, М.І. Конєвої, В.О. Яценко та В.В. Ковальова,

О.Н. Волкової щодо виділення в окремий вид тактичного економічного аналізу за аналогією існування стратегії управління (стратегічний аналіз) – тактики управління (тактичний аналіз), що не має під собою достатніх підстав (принципових відмінностей щодо змістовного наповнення, цільових спрямувань, організації та проведення). В одній із праць Г.В. Савицька [20] пропонує за часовим горизонтом розглядати короткостроковий та довгостроковий економічний аналіз, які за своїми характеристиками знаходяться в межах попередніх названих видів;

– більшість дослідників вважає за потрібне за змістом, повнотою питань, що вивчаються, змістом аналітичної програми, ступенем охоплення діяльності підприємства (об'єктів, що вивчаються) відокремити такі види економічного аналізу, як тематичний і комплексний. При цьому поняття "повний" виступає як синонім до поняття "комплексний", а локальний, частковий (в окремих дослідженнях [6, с. 18] цільовий) – як різновиди тематичного аналізу або самостійні види аналізу у парі з комплексним та тематичним. Такі види є традиційними, їх характеристика наводиться у багатьох джерелах як ХХ ст., так і ХХІ ст. і не має суттєвих відмінностей. Тут лише зазначимо, що залежно від потреб користувачів і вихідних, базових цільових завдань (установок) проведене аналітичне дослідження може мати характеристику комплексного або тематичного. Що стосується таких видів, як фінансовий та управлінський, що віднесені до групи, яку розглядаємо, то це питання потребує додаткових пояснень, є на сьогодні дискусійним і розглянуто далі;

– одним із найбільш різноманітних, багаточисельних і водночас дискусійних є групування за об'єктами управління, за функціонально пов'язаними об'єктами управління, за формою досліджуваних економічних відносин, за сутністю аналізованих об'єктів, за аспектами дослідження, за призначенням результатів (інтерпретація назви класифікаційної ознаки різниться у літературних джерелах). Вивчаючи підходи дослідників, можна констатувати, що в окремих випадках автор ставить за мету назвати максимально можливу кількість видів економічного аналізу задля досягнення його масштабності, глибини, поєднуючи зі словом "аналіз" усі можливі прикметники, що характеризують різні аспекти діяльності суб'єкта господарювання, види економічної діяльності, економічну течію. Відповідно виокремлені: соціальний аналіз, аудиторський аналіз, податковий, правовий, логічний, бізнес-аналіз, інституціональний аналіз тощо. Вважаємо, що такий шлях є хибним. Тут же зустрічаємо такі види, як фінансовий, управлінський, галузевий аналіз, які відносяться і до інших класифікаційних ознак. Більшість авторів виділяють техніко-економічний аналіз, соціально-економічний аналіз, економіко-екологічний, функціонально-вартісний, виходячи, як правило з таких міркувань¹. Керована система (система, якою управляють, об'єкт управління, діяльність суб'єкта господарювання), складається з окремих підсистем: економіки, техніки, технології, організації виробництва, соціальних умов праці, природоохоронної (екологічної) діяльності тощо. Відповідно для дослідження причинно-наслідкових зв'язків, що є результатом взаємодії економічних явищ та процесів з технічними, соціальними, екологічними, використовують відповідні (перераховані вище) види економічного аналізу. Проти розподілу економічного аналізу на загальноекономічний і техніко-економічний та інші види (фінансово-економічний, статистико-економічний та інші) ще на початку 70-х рр. ХХ ст. виступав М.В. Дембінський [6, с. 19-20]. Крім того, необґрунтованим є віднесення саме до цієї групи функціонально-вартісного аналізу. Взагалі функціонально-

¹ Оригінальним є підхід окремих російських вчених, котрі пропонують не за об'єктами, а за суб'єктами управління виокремлювати техніко-економічний, фінансово-економічний, аудиторський (бухгалтерський), соціально-економічний, економіко-екологічний, маркетинговий аналіз

вартісний аналіз як метод або методика практично одночасно виник більше 50 років тому в США і СРСР під двома різними назвами – вартісний аналіз (Value analysis (VA)), запропонований Л. Майлсом, і поелементний аналіз Ю. Соболева. Спочатку він використовувався при удосконаленні виробів, пізніше – при їх проектуванні. Назва “функціонально-вартісний аналіз” запропонована російським економістом Е. Грампом, який у 70-ті роки ХХ століття опублікував ряд статей і оглядів, де були наведені основні теоретичні, методологічні і організаційні положення методу Л. Майлса саме під назвою “Функціонально-вартісний аналіз”, причому основна увага приділялася технічним системам. Далі функціонально-вартісний аналіз розглядається як самостійна галузь знань [15, с. 39], спеціалізована комплексна методика, метод економічного аналізу, складова системного аналізу. У сучасних публікаціях, особливо в Інтернет-виданнях почало розповсюджуватись помилкове, звужене трактування функціонально-вартісного аналізу як технології аналізу затрат на виконання виробом його функцій. Більшість вітчизняних аналітиків сутність функціонально-вартісного аналізу розглядають як комплексне дослідження функцій будь-якого об’єкта з метою мінімізації затрат на стадіях проектування, виробництва, експлуатації при збереженні чи підвищенні використанню ним своїх функцій і збільшення корисності для споживачів. До досліджуваної групи включають і такі види аналізу, як фундаментальний, технічний, аналіз фінансового ринку, які прийшли у вітчизняну аналітичну практику із західних країн. Враховуючи новизну цих понять і різне тлумачення серед українських, російських і західних дослідників, детальніше на їх характеристики зупинимося далі;

– наступна класифікаційна ознака формулюється таким чином: за методикою, методом вивчення, переважаним застосуванням того чи іншого прийому. Формування окремих видів економічного аналізу за методом здійснення вважаємо необґрунтованим, адже в процесі аналітичної діяльності застосовується не один окремий метод, а їх сукупність. Вже за назвою ознаки спостерігаємо отождолення понять “метод”, “методика”, “прийом”. Дане групування видів та напрямів економічного аналізу тісно переплітається з попереднім, а саме: одні й ті ж види різними дослідниками відносяться до різних класифікаційних ознак, серед таких – комплексний, суцільний, вибіркоковий, функціонально-економічний, економіко-екологічний, економіко-статистичний, фундаментальний аналіз. Найбільш часто називається за виділеною класифікаційною ознакою порівняльний економічний аналіз, методика якого передбачає використання переважно методу порівняння для вирішення поставлених аналітичних завдань. Порівняння як загальнонауковий метод дослідження є базовим для будь-якої аналітичної діяльності, всі аналітичні методики в тій чи іншій мірі використовують такий метод, відповідно виділення окремого виду є недоцільним. Взагалі, більшість наведених видів аналізу не мають самостійного значення, а їх назва є похідною від метода або групи прийомів, котрі закладені у конкретну аналітичну методику за досліджуваним об’єктом – зокрема отримуємо балансний, горизонтальний, трендовий, динамічний, кореляційний, стохастичний, детермінований аналіз. Група дослідників (В.Ф. Протасов, А.В. Протасова, Л.Н. Чечевицина, А.М. Бандурка, І.М. Червяков, О.В. Посилкіна) як окремий вид економічного аналізу за методом дослідження виділяють системний аналіз. Вважаємо такий підхід методологічно не виправданим. Системний аналіз за своєю сутністю не може розглядатися як вид економічного аналізу – це неспівставні поняття (детальніше див. п. 2.1). В окремих публікаціях [3, 13, 14, 8, 21] як окремий вид аналізу позиціонується діагностичний Діагностичний аналіз (синонімічний термін – “економічна діагностика”) розуміється авторами як вид економічного аналізу, який цілісно досліджує внутрішнє та зовнішнє середовище функціонування підприємства у їх взаємозв’язку з метою виявлення основних проблем, тобто встановлення

“діагнозу” підприємства для прийняття оптимальних оперативних та стратегічних рішень на момент завершення та стратегічного дій мова взагалі не йде. Інший підхід розкрито в посібнику [24, с. 493-494]: “поглиблена (глобальна) діагностика включає чотири основні частини: економічну діагностику, функціональну діагностику, діагностику зовнішнього середовища і стратегічну діагностику. Під економічною діагностикою мається на увазі традиційний економічний аналіз, наприклад, фінансовий є основним її елементом. Функціональна діагностика – цей новий напрям управління аналізу. Вона є перш за все методикою аналізу банкрутств, побудованою на діагностичному методі дослідження”. Тобто, авторами прирівнюються економічний аналіз та економічна діагностика, у зв’язку з чим виникає закономірне питання – для чого вводить нове поняття? Щодо функціональної діагностики, то логіка авторів щодо її змістовного наповнення є не обґрунтованою. Підтримуємо позицію І.Д. Лазаришиної [11, с. 176], що фактично відбувається перенесення назви однієї з ключових функцій економічного аналізу – діагностичної на назву виду економічного аналізу. Виходячи із цільового призначення економічного аналізу будь-яке аналітичне дослідження більшою або меншою мірою є діагностичним;

– одним із найбільш стабільних є групування за періодичністю здійснення. Виокремлюються такі підходи: 1) узагальнений, традиційний підхід, за яким розрізняють періодичний та одноразовий аналіз. У розвиток першого підходу додається систематичний аналіз, тобто на відміну від періодичного, який здійснюється через завчасно встановлені проміжки часу систематичний аналіз проводиться на постійній основі; 2) розширений підхід, за яким види аналізу деталізуються за термінами проведення і, відповідно, отримують щоденний, декадний, місячний, річний, п’ятирічний аналіз. Вважаємо таку деталізацію зайвою, що не привносить суттєвих змін як до організації, так і методики проведення аналітичних досліджень;

– класифікація видів економічного аналізу за суб’єктами передбачає його розподіл залежно від того, ким виконується аналітична робота. Таке групування наочно відображає трансформації в суспільно-економічному устрої країни. Так, в умовах командно-адміністративної економіки, при домінуванні державної форми власності і відповідно державних органів як суб’єктів-користувачів аналітичного забезпечення, основними суб’єктами проведення економічного аналізу були економічні служби підприємств, об’єднань, міністерств та відомств, органи Держплану, профспілкові органи і відповідно формувалися такі види аналізу, як відомчий, позавідомчий тощо. З розвитком ринкових умов господарювання з’являються нові економічні суб’єкти (зокрема, формується ринок послуг, нові інституції – консалтингові, лізингові, інжинірингові, факторингові тощо), відповідно, розширюється коло суб’єктів економічного аналізу, як виконавців, так і користувачів аналітичної інформації. Крім того, відбуваються принципові зміни у характері взаємовідносин між окремими суб’єктами економіки, з’являється система комерційної таємниці, відкрита (публічна) та закрита (внутрішня) інформаційна база тощо. Відповідно, пріоритетними напрямками розвитку теорії та практики аналізу на мікрорівні є удосконалення внутрішнього та зовнішнього аналізу. Залежно від потреб суб’єктів, їх мотивації, очікуваних вигод від результатів аналізу, використовується відповідна інформаційна база і вид аналізу. Внутрішній економічний аналіз спрямований на системне та комплексне дослідження діяльності суб’єкта господарювання і розвитку структурних підрозділів для забезпечення найбільш повного використання та приросту його економічного потенціалу. Він базується на повній економічній інформації (плановій, обліковій, нормативній) і може здійснюватися як спеціалізованим підрозділом (бюро,

відділом економічного аналізу), так і всіма економічними службами з великою кількістю залучених зацікавлених суб'єктів. У методологічному плані внутрішній аналіз охоплює різні прийоми та способи факторного аналізу, використовує систему різноманітних показників і коефіцієнтів (можлива найрізноманітніша деталізація та диверсифікація) проводиться безпосередньо на підприємстві для потреб оперативного, короткострокового і довгострокового управління (результати такого аналізу, як правило, є конфіденційними). Зовнішній економічний аналіз спрямований на оцінку місця суб'єкта господарювання у ринковому середовищі для визначення стратегії і тактики економічних відносин, взаємовідносин з контрагентами та суб'єктами тощо. Особливостями зовнішнього аналізу є: інформаційна база: проводиться на підставі даних публічної звітності (фінансової, статистичної, податкової) та іншої інформації, що отримується державними органами; суб'єкти-виконавці: органи господарського управління, банки, фінансові органи, акціонери, інвестори, спеціалізовані аудиторські консалтингові фірми, контрагенти (постачальники, покупці); методичні прийоми: широке використання статистичних прийомів аналізу (групування, середні величини, динамічні ряди), економіко-математичних методів і моделей (моделі міжгалузевого балансу, матриці багатокритеріальної оптимізації тощо), порівняльного (міжгалузевого, міжгосподарського, міжрегіонального) аналізу; результати: за запитами користувачів, як правило, в стратегічному або ретроспективному аспектах, для формування цільових програм, концепції економіко-соціального розвитку, прийняття рішень щодо взаємовідносин з конкретним суб'єктом господарювання. Зовнішній економічний аналіз і його результати дозволяють ефективно регулювати й використовувати як економічне підґрунтя щодо суб'єктів господарювання за загальнонаціональними інтересами, ділового партнерства, водночас, забезпечуючи повну конфіденційність інформації і комерційну таємницю;

– класифікація видів економічного аналізу за просторовою формою перетинається з попереднім групуванням за виокремленими дослідниками видами, адже переважна більшість виділяє внутрішній (внутрішньофірмовий, внутрішньогосподарський) та зовнішній (зовнішньофірмовий) економічний аналіз. Змістовне наповнення таких видів є ідентичним до наведеного вище. За іншим підходом просторові форми (види) економічного аналізу вирізняються територіальними ознаками об'єктів вивчення. Відповідно формується економічний аналіз територіальних виробничих систем, органів місцевого самоврядування, регіональний, галузевий, народногосподарський. Перші два види знаходимо лише в монографії І.Д. Лазаришиної [11, с. 165-194]. Ще більшу деталізацію пропонують дослідники, формуючи такий ланцюжок за рівнем досліджуваної ланки: на рівні окремого робочого місця, функціональних служб, цеховий аналіз, заводський, на рівні об'єднання. Погоджуючись, що потреби та інтереси користувачів на різних рівнях є різними, таку деталізацію зовнішнього та внутрішнього аналізу вважаємо недоцільною. Зі зростанням ролі в економіці країни різноманітних асоціацій, холдингів, корпорацій, поширенням сфери впливу на вітчизняний ринок ТНК тощо з'являється такий вид (форма) економічного аналізу як внутрісистемний. Тут можна провести аналогію з контролем, де традиційним є розгляд таких видів за суб'єктами на рівні власника з урахуванням особливостей організаційної структури управління, як внутрігосподарський та внутрісистемний контроль. В економічному аналізі внутрісистемний аналіз на відміну від внутрігосподарського "характерний для державних підприємств, організацій і установ, що знаходяться у підпорядкуванні міністерств, відомств, державних комітетів виконує оцінювально-діагностичну функцію" [11, с. 165-194]. Такий вид аналізу можна розглядати як внутрішньовідомчий. Звичайно, завдання, підходи до організації, складові методики аналітичного дослідження діяльності окремого підприємства з одного боку та

функціонування складних організаційних структур – асоціацій, холдингів, корпорацій є різними, але потреба формування окремого виду економічного аналізу потребує додаткового обґрунтування;

– наступні три групи є найменш дискусійними і сталими щодо виділення класифікаційних ознак та видів економічного аналізу, а саме: за галузевою ознакою виокремлюють галузевий і міжгалузевий аналіз, за ступенем охоплення об'єктів, обсягом об'єктів, що вивчаються, глибиною досліджень – суцільний і вибіркового аналіз, за обсягом об'єктів, що аналізуються (в окремих російських виданнях розподіл відбувається за просторовою ознакою – внутрішньогосподарський та міжгосподарський аналіз. Мних С.В. об'єднуючи суцільний, вибіркового, внутрігосподарський, загальний, міжоб'єктний аналіз називає єдину групувальну ознаку – за рівнем охоплення об'єктів. Крім того такий вид економічного аналізу як галузевий аналіз знаходимо в групуванні за такими ознаками: 1) за об'єктами управління; 2) за просторовою формою; 3) за рівнем досліджуваної ланки. Сама назва галузевий не відображає сучасних підходів до структуризації економіки, на сьогодні маємо види економічної діяльності (промисловість, будівництво, сільське господарство тощо). Суцільний та вибіркового аналіз класифікується за такими ознаками: за методикою, методом вивчення, змістом програми або за ступенем охоплення об'єктів, що вивчаються. При цьому змістовне їх наповнення є однаковим: при суцільному аналізі висновки надаються після вивчення всіх без винятку об'єктів, при вибіркового – за результатами обстеження тільки частини об'єктів;

– у ХХІ ст. відбувається стрімкий розвиток інформаційних технологій, їх якісне та кількісне зростання, що впливає і на організаційно-технологічні аспекти економічного аналізу. Рівень автоматизації (на початкових етапах механізації) аналітичних робіт може бути різноманітним: аналітичне дослідження проводиться без застосування технічних засобів – вручну; використовуються АРМ аналітика, окремі модулі комплексних інформаційних систем або спеціалізовані програмні продукти (детальніші розглянуто в розділі 5). Відповідні назви видів економічного аналізу відображають рівень розвитку технічних засобів – з використанням рахунково-перфораторної техніки, з використанням розрахунково-клавійних машин, з використанням електронно-обчислювальних машин, механізований, автоматизований;

– за організаційною формою, як правило, виділяють централізований і децентралізований економічний аналіз. Є.В.Мних у одноосібних виданнях або у співавторстві з І.Д.Ференц, А.Д.Бутко додає до виділених ознак немеханізований економічний аналіз, аналіз на базі ЕОМ. Організаційна форма обирається суб'єктом господарювання, виходячи з організаційної структури і кадрово-технічного рівня управління. Централізована і децентралізована організаційні форми економічного аналізу можуть функціонувати із залученням або без залучення комп'ютерних технологій, відповідно аналітичний процес може бути як немеханізованим (автоматизованим, комп'ютеризованим), так і здійснюватися на базі ЕОМ. Доцільним є виділення змішаної організаційної форми економічного аналізу. Змішана або інтегрована форма організації економічного аналізу утворюється шляхом синтезу централізованої та децентралізованої форм і проявляється у всьому їх різновиді;

– однією із найбільш суттєвих класифікаційних ознак М.І.Баканов, А.Д.Шеремет у 70-ті рр. ХХ ст., Л.М.Чернелевський, О.В.Михайленко на початку ХХІ ст. вважають призначення або мету аналізу. Відповідно класифікація видів економічного аналізу за його призначенням передбачає такі різновиди: аналіз для розробки науково-обґрунтованих планів, оцінки їх якості та обґрунтованості, для контролю за виконанням, для оцінки економічної ефективності, для виявлення резервів, для перевірки достатності економічної інформації, для прогнозування результатів господарської діяльності, для управління господарською діяльністю тощо. Ще більший рівень деталізації пропонується за завданнями. Зазначимо,

що за такої класифікаційної ознаки сформувати вичерпний перелік напрямів, видів економічного аналізу неможливо, їх може бути безмежна кількість – все залежить від спроможності суб'єкта сформувати відповідне завдання.

Оригінальним є підхід до класифікації видів та напрямів економічного аналізу, висвітлений у монографії [11, с. 165-194], де пропонується застосовувати декілька нових класифікаційних ознак. Зокрема, за ступенем визначеності інформаційної бази економічний аналіз поділяється на аналіз в умовах невизначеності інформації та аналіз в умовах визначеності інформації. Особливостями ринкового середовища, в умовах якого функціонують суб'єкти господарювання, є невизначеність і ризику, в тому числі невизначеність інформаційної бази. Відповідно, стверджувати, що наявна інформаційна база для проведення економічного аналізу, зокрема, в тому числі внутрішнього, є визначеною, стовідсотково не можна. Є можливість виявлення неврахованих факторів, причин, явищ, що спричинили або, ймовірно, спричинять вплив на досліджувані економічні процеси. Наступна класифікаційна ознака – за доступом до результатів – економічний аналіз поділяється на секретний та відкритий (несекретний). Доцільність виділення названих видів економічного аналізу є сумнівною, адже основна відмінність полягає у рівні доступу або праві використання отриманих результатів аналітичного дослідження, що може бути забезпечена в межах технології здійснення аналітичного процесу.

У підручниках та навчальних посібниках відомих вчених московської аналітичної школи М.І. Баканова, С.Б. Барнгольц, М.В. Мельник, А.Д. Шеремет з кінця 70-х рр. ХХ ст. і до сьогодні базовим при класифікації видів економічного аналізу є розмежування за підходом до аналізу або за метою теоретичного та конкретно-економічного аналізу. Теоретичний аналіз спрямований на розкриття сутності явища або процесу, що вивчається, та причинно-наслідкових зв'язків його зміни; за формою є теоретичним обґрунтуванням будь-якого конкретного розрахунку, формування моделі тощо. Конкретно-економічний аналіз передбачає кількісну оцінку виявлених взаємозв'язків, конкретні висновки щодо умов, що склалися, і можливостей розвитку об'єкта, який аналізується. Передумовою такого підходу став перегляд змістовного наповнення аналітичних дисциплін та зміна їх назви (відбувалося у 70-ті та 90-ті рр. ХХ ст.) – “аналіз господарської діяльності” на “економічний аналіз”. Застосування назви “економічний аналіз” і викликало необхідність уточнення, який підхід застосовується – теоретичний чи конкретно-економічний.

Одним із найбільш дискусійних залишається питання обґрунтованості поділу економічного аналізу на фінансовий та управлінський і вибору класифікаційної ознаки для такого поділу. Вперше згадка про управлінський аналіз у вітчизняній практиці з'являється у 1990-ті роки у зв'язку з трансформацією економічного аналізу. Відповідно до логіки, закладеної в структуруванні бухгалтерського обліку, що прийнята в англо-американській моделі, і поділу його на два види: фінансовий та управлінський. Така тенденція є характерною як для Росії, так і України. Останнім часом в Україні почали з'являтися окремі розділи у навчальних посібниках та підручниках з економічного аналізу. У Росії публікуються монографії, окремі навчальні посібники, при чому розглядається не тільки управлінський аналіз, а навіть управлінський аналіз в окремих галузях (М.А. Вахрушина – у 2006 році вийшло вже третє видання навчального посібника з однойменною назвою, О.В. Соловйова “Управленческий анализ в отраслях”). Для визначення доцільності поділу економічного аналізу на управлінський та фінансовий проведено спеціальне дослідження, результати якого оприлюднені у фаховому науковому виданні [16] та авторській монографії [17, с. 323-330], в яких прийшли до таких висновків. Класифікація економічного аналізу на фінансовий та управлінський не відповідає вимогам, які висуваються до науково обґрунтованої класифікації, оскільки елементи-підмножини фінансового та управлінського аналізу, на які поділяється множина економічного аналізу, мають спільні елементи. В сумі підмножини фінансового та управлінського аналізу складуть

множину економічного аналізу, проте у заново сформованій вихідній множині деякі елементи будуть повторюватися. Окремі елементи множини економічного аналізу входять як до підмножини фінансового, так і до підмножини управлінського аналізу. Не обґрунтованими є класифікаційні ознаки, на підставі яких здійснюється поділ економічного аналізу на фінансовий та управлінський. Вважаємо, що розгляд управлінського аналізу ні як виду економічного аналізу, ні як його складової частини є недоцільним, оскільки, по-перше, назва “управлінський аналіз” є термінологічно невиправданою. Задля збереження та розвитку вітчизняної аналітичної науки, звичайно, необхідна трансформація змісту та цільової орієнтації економічного аналізу відповідно до соціально-економічних змін суспільства. Але цей процес має відбуватися не за принципом “зміни заради змін”, не через штучно виділені нові напрями дослідження, а шляхом поглиблення діагностичної та пошукової функцій, формування методики аналізу нових об'єктів, підвищення дієвості результатів аналітичного дослідження, з використанням сучасних інформаційних технологій.

На початку ХХІ ст. у роботах російських і білоруських вчених, зокрема у публікаціях Д.О. Панкова [19], Л.С. Воскресенської [5] розвивається такий напрям економічного аналізу як бухгалтерський аналіз, який в окремих випадках ідентифікується як новий напрям розвитку економічної науки наступне змістовне наповнення бухгалтерського аналізу. Пропонується бухгалтерський аналіз – напрям аналізу, що буде проводитися на підставі всіх облікових, а не тільки звітних даних. Як об'єкт бухгалтерського аналізу використовуються обороти на рахунках бухгалтерського обліку, що відображаються за правилами подвійного запису, як предмет визначається сукупність причинно-наслідкових зв'язків, що відображають закономірності кругообігу засобів підприємства у розрізі основних бізнес-процесів та господарських операцій, що їх складають та відтворюються у системі бухгалтерського обліку за допомогою кореспонденції рахунків. Бухгалтерський аналіз, на думку вчених, покликаний розширити існуючі та розкрити потенційні можливості аналітичного процесу². Погоджуємося з тим, що інформаційна база економічного аналізу залежно від потреб суб'єктів може бути розширена і до даних синтетичних рахунків бухгалтерського обліку. На це і звертається увага, зокрема, у авторському підручнику [16, теми 8-10] при розкритті методик аналізу відповідних аналітичних об'єктів. Разом з тим, вважаємо не достатньо обґрунтованим виділення окремого напрямку, який за своїм змістовним наповненням знаходиться у межах внутрішнього фінансового аналізу. Адже залежно від завдань, поставлених зацікавленими суб'єктами перед аналітиками, можемо проводити поглиблені дослідження причинно-наслідкових зв'язків, що відображають закономірності кругообігу засобів підприємства у розрізі основних бізнес-процесів та господарських операцій, що їх складають, розширюючи у потрібних межах інформаційний ресурс аналітичного дослідження.

Вченими Республіки Болгарія на мікрорівні (рівні фірми) економічний аналіз розподіляється на зовнішній та внутрішньофірмовий. Останній визначається як основна передумова розроблених раціональних (оптимальних) управлінських рішень фірм, що рефлектують максимізацію вартості фірми. Внутрішньофірмовий аналіз на підставі методологічних відмінностей може бути умовно розподілений на фінансово-інвестиційний, який обслуговує розробку та виконання довгострокової інвестиційної та фінансової політики фірми, і бухгалтерський аналіз. Бухгалтерський

² Зокрема, поточний бухгалтерський аналіз порівняно з традиційним дає можливість встановити причинно-наслідкові зв'язки, що обумовлюють динаміку економічних показників не тільки в результаті зміни даних звітності, що включаються до складу детермінованих рівнянь, але і у розрізі основних господарських процесів: постачання, виробництво, реалізація, розподіл прибутку; кількісно виміряти вплив на основні показники, що характеризують фінансовий стан, зміни пропорцій, масштабу та інтенсивності господарської діяльності

аналіз прирівнюється до управлінського бухгалтерського обліку та реалізовується у наступних напрямках: бухгалтерське дослідження доходів і витрат, як підприємства в цілому, так і за його підрозділами і/або за видами продукції; оцінка ефективності діяльності і бухгалтерська оптимізація активів та пасивів господарської одиниці і операції; бухгалтерське бюджетування (оперативне та середньої строкowości планування) виробничої, фінансової і інвестиційної діяльності підприємства.

Вітчизняні та російські дослідники [1; 4, с. 43-45; 22, с. 39;] досліджують такі напрями аналізу як фундаментальний та технічний, посилаючись на необхідність їх розвитку у зв'язку з широким розповсюдженням на Заході. У економічно розвинених країнах проблеми структуризації економічного аналізу майже не досліджуються, при цьому у багатьох публікаціях наводиться характеристика фундаментального та технічного аналізу. Відомими є оригінальні публікації з відповідними назвами – С. Коттл, Р.Ф. Мюррей, Ф.Е. Блок [10], Майкл Н. Кан [12], Джон Дж. Мэрфи [7] та інші (зокрема, [25, 26, 27, 28]). У цих публікаціях фундаментальний³ аналіз тлумачиться як метод або вид, напрям, концепція аналізу кон'юнктури різних ринків, в основу якого покладено припущення, що основний вплив на ціну товару або курс цінних паперів спричиняють різноманітні макро- і мікроекономічні показники, відповідно ефективність функціонування підприємства у минулому визначає майбутню ефективність діяльності підприємства, його вартість і вартість випущених їм цінних паперів. Основне завдання фундаментального аналізу – на підставі прогнозу різноманітних показників розвитку економіки країни, галузі, конкретного підприємства, руху кон'юнктури світового ринку передбачити момент зміни цінового тренду (тенденції цін, що склалися). Відповідно, закономірним є твердження, що фундаментальний аналіз є багаторівневим. Отже, за кордоном поняття “фундаментальний аналіз” використовується у зв'язку з прийняттям інвестиційних рішень щодо корпоративних цінних паперів. У інтерпретації російських авторів “фундаментальний аналіз – це глибоке дослідження фінансового стану і результатів господарської діяльності підприємства, прогнозування майбутнього фінансового стану, майбутніх результатів господарської діяльності. Аналіз ... включає аналіз фінансових звітів, обчислення і інтерпретації ключових фінансових коефіцієнтів” [1, с. 455-472]. Виникає закономірне запитання, які процедури включаються до фінансового аналізу. Без додаткових пояснень є очевидним, що автори фактично розкривають зміст фінансового аналізу, називаючи його фундаментальним. Розкриваючи зміст фундаментального аналізу і порівнюючи його з вітчизняними аналогами, автори приходять до висновку, що методика фундаментального аналізу, яка використовується у закордонній практиці, є подібною до методики комплексного економічного аналізу і має бути лише скоригована з урахуванням специфіки фундаментального аналізу.

Поряд з фундаментальним аналізом широкого розповсюдження при аналізі кон'юнктури різних ринків отримав технічний аналіз (який у окремих джерелах має ще назву трендовий). В основу технічного аналізу покладено припущення, що основний вплив на ціну товару або курс цінних паперів спричиняють внутрішньоринкові фактори у вигляді попиту і пропозиції. Усі інші залежності знаходять своє відображення у попті і пропозиції, а через них відбиваються на цінах, тому в технічному аналізі розглядаються тільки ціни товарів (курси цінних паперів),

обсяги торгівлі та обсяги відкритих позицій на терміновому ринку. Як правило, використовується для коротко- і середньострокових прогнозів параметрів ринку. Разом з тим, західні вчені звертають на дискусійність адекватності назви “технічний аналіз” до змісту. Термін “технічний” означає вивчення самого ринку, а не зовнішніх факторів, що прослідковуються у динаміці ринку. Всі необхідні фактори можна звести до обсягів угод на фондовій біржі і рівня курсів акцій, з іншого боку – до статистичної інформації, яку отримано у результаті динаміки ринку. На сьогодні фундаментальний аналіз вважається провідним напрямом у сучасному аналізі акцій.

Отже, нами охарактеризовано фундаментальний і технічний аналіз у прийнятому для них трактуванні західних вчених економістів. Звичайно, вітчизняний аналітик має володіти знаннями і розуміти прогресивні розробки не виключно українських, російських, білоруських але і західних фахівців. Головне – не допускати термінологічної плутанини, не замінювати ті звичні для нас поняття та терміни на іншомовні, не змінюючи при цьому сутності явища або процесу, що вивчається. Доцільно не тільки знати назви сучасних аналітичних напрямів, видів, концепцій, а, насамперед, розуміти їх змістовне наповнення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підводячи підсумок оцінки рівня розробленості питання класифікації видів та напрямів економічного аналізу, окрім окреслених вище, звернемо увагу на такі моменти:

– існують різні підходи до класифікації економічного аналізу із застосуванням різних класифікаційних ознак, при цьому не завжди дотримуються вимоги до побудови науково обґрунтованих класифікацій. Нерозуміння теоретичних основ класифікації іноді призводить не тільки до некоректного використання деяких термінів та понять, але і до помилок при проведенні класифікації. Для класифікації застосовують більше 40 ознак, за якими виділяють більше як 200 видів та напрямів економічного аналізу, відбувається постійне збільшення кількості ознак та відповідних видів. З одного боку, таку ситуацію можна пояснити потребами пізнання такого явища, як економічний аналіз, що постійно ускладнюється, “законами корисності та граничної корисності, попиту і пропозиції” [11, с. 193], потребами практики. З іншого – вона викликає заперечення. Дослідження різноманітних підходів призводить до висновку, що в окремих випадках ставиться за мету назвати максимально можливу кількість видів економічного аналізу задля досягнення його масштабності, глибини, поєднуючи зі словом аналіз усі можливі прикметники, що характеризують різні аспекти діяльності суб'єкта господарювання, види економічної діяльності, економічну течію, переважаючу складову інформаційної бази тощо. Як результат отримуємо такі види економічного аналізу – системний аналіз, інституціональний аналіз, що за своїм змістовним тлумаченням не відносяться до предметної сфери економічного аналізу, і не можуть позиціонуватися як його види;

– нові види та напрями економічного аналізу з'являються як результат розширення, звууження, деталізації інформаційної бази, зміни завдань аналітичного дослідження, що не призводить до кардинальних, видових змін у економічному аналізі; у зв'язку з механічним перенесенням назви окремої функції, методу, групи прийомів на назву виду економічного аналізу;

– класифікаційні групування перетинаються між собою, окремі (однакові) види економічного аналізу відносяться до різних класифікаційних ознак, назви класифікаційних ознак відображають ототожнення дослідниками понять “метод”, “прийом”, “методика”; виділяються такі ознаки (наприклад, мета, завдання), за якими сформувати вичерпний перелік напрямів, видів економічного аналізу неможливо;

– застосовуються застарілі терміни, зокрема назва “галузевий” не відображає сучасних підходів до структуризації економіки, на сьогодні маємо види економічної діяльності (промисловість, будівництво, сільське господарство тощо).

³ Назва “фундаментальний аналіз” походить від назви інвесторів – “фундаменталістів”, які передбачали існування функціональної залежності між динамікою курсів акцій підприємства та ефективністю їх функціонування у минулому, сьогодні і особливо у майбутньому, а також особливостями економічного і політичного розвитку країни, специфікою галузі та місцезнаходженням підприємства.

Перераховані види та напрями економічного аналізу у чистому вигляді, як правило, не зустрічаються, окремі з них знаходяться у функціональному та ієрархічному взаємозв'язку, доповнюють один одного. На кожному рівні управління постійно приймаються різноманітні рішення, для обґрунтування яких використовуються різні види економічного аналізу.

Усвідомлюючи, що будь-який варіант класифікації є суб'єктивним, адже на практиці важко провести чітке розмежування аналітичних функцій та робіт, підтримуємо

позицію, що важливим є не суворі дефініції, а розуміння сутнісного призначення виду економічного аналізу. Крім того, одна із вимог, що висувається до класифікації, є орієнтування на вирішення конкретних завдань, досягнення певних цілей. Базуючись на застосуванні системного підходу як методологічної бази дослідження, пропонуємо систематизувати основні види економічного аналізу (зауважимо, що маємо на увазі види та напрями економічного аналізу як практичної професійної діяльності) таким чином (табл. 1).

Таблиця 1. Базова модель систематизації видів та напрямів економічного аналізу

I. Суб'єкт	II. Об'єкт	III. Мова, що забезпечує взаємодію суб'єкта та об'єкта
1	2	3
<p>А. Рівні управління</p> <p>1.1. Економічний аналіз на макрорівні (в т.ч. на рівні ТНК, ФПГ тощо)</p> <p>1.2. Економічний аналіз на субрівні (за видами економічної діяльності)</p> <p>1.3. Економічний аналіз на мезорівні (на рівні регіонів)</p> <p>1.4. Економічний аналіз на мікрорівні (на рівні окремого суб'єкта господарювання)</p>	<p>А. Ієрархічність об'єктів</p> <p>2.1. Економічний аналіз об'єктів макрорівня (в т.ч. рівня ТНК, ФПГ тощо)</p> <p>2.2. Економічний аналіз об'єктів субрівня (за видами економічної діяльності)</p> <p>2.3. Економічний аналіз об'єктів мезорівня (рівня регіонів)</p> <p>2.4. Економічний аналіз об'єктів мікрорівня (рівня окремого суб'єкта господарювання)</p>	<p>А. Організаційна форма</p> <p>3.1. Централізований економічний аналіз</p> <p>3.2. Децентралізований економічний аналіз</p> <p>3.3. Інтегрований (змішаний) економічний аналіз</p>
<p>Б. Користувачі інформаційних ресурсів</p> <p>1.5. Внутрішній економічний аналіз</p> <p>1.6. Зовнішній економічний аналіз</p>	<p>Б. Ієрархічність об'єктів на мікрорівні (предметна цілісність)</p> <p>2.5. Економічний аналіз об'єктів економіки суб'єкта господарювання</p> <p>2.6. Економічний аналіз об'єктів різних рівнів економіки підприємства</p> <p>2.7. Економічний аналіз окремих об'єктів (складових елементів діяльності та відносин, сторін діяльності)</p>	<p>Б. Повнота охоплення об'єктів</p> <p>3.4. Суцільний економічний аналіз</p> <p>3.5. Вибірковий економічний аналіз</p>
<p>В. Періодичність проведення</p> <p>1.7. Одноразовий (епізодичний)</p> <p>1.8. Періодичний (через завчасно встановлені проміжки часу)</p> <p>1.9. Систематичний (постійний)</p>		<p>В. Технологія (способи обробки інформації)</p> <p>3.6. Ручний економічний аналіз</p> <p>3.7. Комп'ютеризований економічний аналіз</p> <p>3.8. Автоматизований економічний аналіз</p>
<p>Г. Підхід до організації (за необхідністю, за потребою)</p> <p>1.10. Плановий</p> <p>1.11. Ситуаційний</p>		<p>Г. Обсяг дослідження (зміст)</p> <p>3.9. Комплексний економічний аналіз</p> <p>3.10. Тематичний економічний аналіз</p>
		<p>Д. Часова спрямованість (призначення)</p> <p>3.11. Ретроспективний (результативний) економічний аналіз</p> <p>3.12. Стратегічний економічний аналіз</p>
		<p>Е. Час проведення</p> <p>3.13. Перспективний економічний аналіз</p> <p>3.14. Поточний економічний аналіз</p> <p>3.15. Наступний економічний аналіз</p>

Отже, визначаючими будемо використовувати такі складові, як суб'єкт, об'єкт та мову, що забезпечує взаємодію суб'єкта та об'єкта. При цьому формування ієрархічної системи є проблематичним, як правило, використовується фасетна або змішана система. Авторська позиція щодо наведених видів та напрямів економічного аналізу наведена вище. Ще раз підкреслимо, що неможливо і недоцільно надавати вичерпний перелік видів та напрямів аналізу. Розвиток та поява нових суб'єктів, об'єктів, методів економічного аналізу, розширення кола завдань, зміна цільових установок викликає потребу у формуванні адекватних аналітичних методик та технологій і, насамперед, випереджаючому розвитку інформаційних систем економічного аналізу, в межах яких більшість видових ознак втрачає свої принципові відмінності.

Список використаної літератури:

1. *Баканов М.И.* Теория экономического анализа: учебник; под ред. М.И. Баканова / М.И. Баканов, М.В. Мельник, А.Д. Шеремет. – [5-е изд., перераб. и доп.] – М.: Финансы статистика, 2006. – 536 с.
 2. *Баканов М.И.* Экономический анализ: теория, история, современное состояние, перспективы / М.И. Баканов,

А.Н. Кашаев, А.Д. Шеремет. – М.: Финансы, 1976. – 264 с.
 3. *Банк В.Р.* Финансовый анализ: [учеб. пособие] / В.Р. Банк, С.В. Банк, А.В. Тараскина. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 344 с.
 4. *Басовский Л.Е.* Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности: [учеб. пособие] / Л.Е. Басовский, Е.Н. Басовская. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 366 с.
 5. *Воскресенская Л.С.* Бухгалтерский учет и отчетность в микроэкономической системе инвестиционного менеджмента: [монография] / Воскресенская Л.С. – Гродно: ГрГУ, 2005. – 163 с.
 6. *Дембинский Н.В.* Вопросы теории экономического анализа / Дембинский Н.В. – М.: Финансы, 1973. – 72 с.
 7. *Джон Дж. Мэрфи* Межрыночный технический анализ / Джон Дж. Мэрфи. – М.: Диаграмма, 1999. – 317 с.
 8. *Канке А.А.* Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятия: [учебное пособие] / А.А. Канке, И.П. Кошечкина. – [2-е изд., испр. и доп.] – М.: Форум: ИНФРА-М, 2005. – 288 с.
 9. *Ковалев В.В.* Балансоведение и экономический анализ в работах российских ученых / Бухгалтерский учет в Санкт-Петербурге 1703-2003. [под ред. Я.В. Соколова]. – СПб.: Изд-во "Юридический центр Пресс", 2003. – С. 191-312.
 10. *Коттл С.* "Анализ ценных бумаг" Грзма и

- Додда: [пер.с англ.] / С. Коттл, Р.Ф. Мюррей, Ф.Е. Блок – М.: ЗАО “Олимп-Бизнес”, 2000. – 704 с.
11. *Лазаришина І.Д.* Економічний аналіз в Україні: історія, методологія, практика: [монографія] / Лазаришина І.Д. – Рівне: НУВГП, 2005. – 369 с.
12. *Майкл Н.* Кан. Технічний аналіз / М.Кан. – СПб.: Питер, 2005. – 282 с.
13. *Маркин Ю.П.* Теория экономического анализа: [учебное пособие] / Маркин Ю.П. – М.: КНОРУС, 2006. – 312 с.
14. *Мец В.О.* Економічний аналіз фінансового стану і фінансових результатів підприємства: [навч. посіб.] / Мец В.О. – К.: Вища шк., 2003. – 278 с.
15. *Мних Є.В.* Економічний аналіз діяльності підприємства: [підручник] / Мних Є.В. – К.: Київ. Нац.-торг.-екон. Ун-т., 2008. – 514 с.
16. *Мошенський С.З.* Економічний аналіз: підруч. [для студ. економічних спеціальностей вищ. навч. закл.] / С.З. Мошенський, О.В. Олійник. – [2-ге вид.] – Житомир: ПП “Рута”, 2007. – 704 с.
17. *Олійник О.В.* Розвиток економічного аналізу в умовах інституційних змін: [монографія] / О.В. Олійник – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 653 [7] с.
18. *Олійник О.В.* Управлінський аналіз: виділення надуманого напряму чи необхідність? / О.В. Олійник, І.Т. Райковська // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2006. – № 3 (37). – С. 137-144.
19. *Панков Д.А.* Бухгалтерский учет и анализ за рубежом: [учеб. пособие] / Панков Д.А. – Мн.: Новое знание, 2002. – 256 с.
20. *Савицкая Г.В.* Экономический анализ: [учеб.] / Г.В. Савицкая. – [9-е изд., испр.] – М.: Новое знание, 2004. – 640 с.
21. *Чечевицина Л.Н.* Экономический анализ: [учебное пособие] / Чечевицина Л.Н. – Ростов н/Д: изд-во “Феникс”, 2001. – 448 с.
22. *Шишханов М.О.* Управленческий консалтинг: [слов.-справ.] / Шишханов М.О. – М.: Анкил, 2006. – 896 с.
23. Экономическая теория на пороге XXI века – 2 / [под ред. Ю.М. Осипова, В.Т. Пуляева, В.Т. Рязанова, Е.С. Золотовой]. – М.: Юристъ, 1998. – 768 с.
24. Экономический анализ. Основы теории. Комплексный анализ хозяйственной деятельности организации: [учебник] / [Под ред. Н.В. Войтловского, А.П. Калининой, И.И. Мазуровой] – М.: Высшее образование, 2005. – 509 с.
25. *Abarbanell J. and B. Bushee.* Fundamental Analysis, Future Earnings, and Stock Prices / Abarbanell J., B. Bushee. // Journal of Accounting Research. – 1997. – № 35. – P. 1-24.
26. *Edmonds, P. Thomas [et al.]* Fundamental Financial and Managerial Accounting Concepts. – Mc Grow-Hill: Irwin, 2007. – 1254 p.
27. *Lev B. and S.R. Thiagarajan.* Fundamental Information Analysis / Lev B. and S.R. Thiagarajan // Journal of Accounting Research. – 1993. – № 31. – pp. 190-215.
28. *Whisenant J.S.* “Does Fundamental Analysis Produce More Value-Relevant Summary Measures?” Unpublished working paper, 1998, Georgetown University.

ОЛІЙНИК Оксана Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри аналізу і статистики Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

– теорія та методологія економічного аналізу